

1. Prebivalstvo, zdravstveno stanje in zavarovane osebe v Sloveniji

Zadnji podatki Statističnega letopisa Slovenije, ki so na voljo, kažejo, da je bilo v letu 2002 v Sloveniji 1.995.718 prebivalcev. Število prebivalcev (stanje na dan 30. 6. 2002) se je v tem letu povečalo, in to za 0,2 %, kar je prej posledica priseljevanja kot pa večje rodnosti, saj je le-ta ostala enaka kot v letu 2001. V naši državi živi vsako leto več tujcev s stalnim ali začasnim prebivališčem, beguncev in oseb z začasnim zatočiščem. Delež žensk v celotni populaciji je ostal nespremenjen, in je znašal 51,1 %, moških je bilo 48,9 %. Delež žensk v celotni populaciji Slovenije je primerljiv z deleži žensk nekaterih Severnoevropskih držav (Belgija, Finska), z deležem žensk v Nemčiji in tudi z deležem žensk na Češkem.

Na spremembe v številu prebivalstva vplivata predvsem rodnost in umrljivost. Upadanje rodnosti je za Slovenijo značilno že vrsto let. Kljub temu, da se je rodnost v letu 2000 prvič povečala, se je v letu 2001 in 2002 zopet znižala na do sedaj najnižjo vrednost v zadnjih osmih letih (8,8 živorojenih na 1.000 prebivalcev). Splošna umrljivost se je povečala z 9,3 na 9,4 umrlih na 1.000 prebivalcev, zato je bil naravni prirast tudi v letu 2002 negativen (tabela 1).

Posledice gibanja rodnosti in umrljivosti se kažejo tudi v starostni strukturi prebivalstva (tabela 2). Podobno kot v drugih evropskih državah se tudi slovensko prebivalstvo stara, saj se delež prebivalstva, mlajšega od 14 let, iz leta v leto zmanjšuje, povečuje pa se delež ljudi, starejših od 65 let. Delež oseb, starih do 14 let, se je leta 2001 zmanjšal glede na leto pred tem in je znašal 15,7 %, kar je za 1,2 % manj kot leta 2000. To zmanjšanje je posledica dolgoletne nizke rodnosti, kar je privedlo do relativnega povečanja drugih starostnih skupin. V letu 2001 se je delež prebivalcev, starih med 15 in 64 let, povečal na 70,1 %, delež starejših od 65 let pa se je povečal na 14,3 %.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami ima Slovenija nizek delež najmlajše starostne skupine. Po podatkih iz baze podatkov OECD 2003 imajo nižje deleže le v Nemčiji, Italiji in Španiji. Iz leta v leto pa se povečuje delež najstarejše skupine prebivalstva v starosti 65 let in več. Demografske projekcije kažejo, da se bo trend staranja slovenskega prebivalstva nadaljeval, tako da bo po statističnih napovedih v letu 2020 delež prebivalstva, starejšega od 65 let, predstavljal že 18,9 % vsega prebivalstva.

V Sloveniji se je letu 2001 delež prebivalcev, starejših od 65 let, povečal na 14,3 %.

Tabela 1

Pregled nekaterih splošnih kazalcev zdravstvenega stanja v Sloveniji med letoma 1992 in 2002.

kazalci zdravstvenega stanja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
rodnost (št. rojstev na 1.000 prebivalcev)	10,0	10,0	9,8	9,5	9,5	9,2	9,1	8,8	9,1	8,7	8,8
splošna umrljivost (št. umrlih na 1.000 prebivalcev)	9,7	10,1	9,7	9,6	9,4	9,6	9,6	9,6	9,3	9,3	9,4
naravni prirastek	0,3	-0,1	0,1	-0,1	0,1	-0,4	-0,5	-0,8	-0,2	-0,6	-0,6
umrljivost dojenčkov* (št. umrlih na 1.000 živorojenih)	8,86	6,77	6,47	5,59	4,70	5,20	5,20	4,50	4,90	4,2	-
pričakovana življenjska starost – moški	69,70	69,42	70,19	70,94	71,20	71,18	71,30	71,82	71,94	72,13	72,33
pričakovana življenjska starost – ženske	77,67	77,66	77,96	78,65	79,07	79,17	79,22	79,52	79,10	79,57	79,87

Viri: * Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, IVZ. Statistični letopis Slovenije 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003.
– ni podatka

Tabela 2

Starostna struktura prebivalstva po območjih Slovenije v letu 2001.

	do 14 let (%)	15-64 let (%)	nad 65 let (%)
Celje	16,5	70,9	12,6
Koper	13,6	70,8	15,5
Kranj	16,7	69,5	13,9
Krško	14,3	68,2	17,5
Ljubljana	15,7	70,0	14,2
Maribor	14,6	71,0	14,5
M. Sobota	15,0	70,0	15,0
N. Gorica	14,7	69,1	16,2
N. mesto	17,8	68,8	13,4
Ravne	16,3	70,9	12,8
Slovenija	15,6	70,1	14,3

Vir: Podatki Inštituta za varovanje zdravja, 2001.

Največje deleže prebivalstva, starejšega od 65 let, imajo v Italiji, Španiji, na Švedskem in v Belgiji.

Gre za posledice tako imenovanega demografskega prehoda, ki pomeni podaljševanje trajanja življenja in se je pričela v začetku prejšnjega stoletja s postopnim zniževanjem rodnosti, zniževanjem umrljivosti dojenčkov in otrok, z izboljšanimi življenjskimi in zdravstvenimi razmerami in deloma tudi rezultati dela zdravstvene službe. Napredek v medicini in boljše socialne in ekonomske razmere so v razvitih državah v 20. stoletju podaljšale pričakovano trajanje življenja za 25 let, kar je več kot dvakrat toliko kot v predhodnih obdobjih. Predvidevajo, da se bo delež, starih nad 60 let, v Evropi povečal z 20 % v letu 1998 na 35 % v letu 2050.

Staranje je povezano tudi s spremembami v zdravstvenem stanju prebivalstva, saj je med starejšo populacijo visoka pojavnost in razširjenost kroničnih bolezni kot so obolenja srca in ožilja, kosti in gibal, raka ter duševnih in nekaterih drugih bolezni. Zato se s staranjem prebivalcev povečujejo zahteve po zdravstvenih storitvah. Prav tako pa bo v prihodnje potrebno programe zdravstvenih dejavnosti oziroma zdravstvene storitve prilagoditi posebnim potrebam starejših ljudi. Z ustreznou strategijo "preventivnega zdravega staranja" bo mogoče obvladovati rast in potrebe po zdravstvenih storitvah. Izboljšane življenjske razmere namreč lahko prispevajo k podaljševanju in dvigu kakovosti življenja v starosti. Promocija aktivnega staranja in zdravega načina življenja bo skupaj z razvojem medicine trend podaljševanja življenja še povečevala.

Na priložnosti, ki čakajo našo državo na področju doseganja višje kakovosti življenja v starosti, nas opozarjajo podatki o pričakovani življenjski dobi, ki je za moške precej krajša kot v večini evropskih držav, hkrati pa je nižja od pričakovane življenjske dobe žensk, v povprečju za dobrih 7 let

Tabela 3

Primerjalni demografski podatki o državah Evropske unije in o nekaterih srednjeevropskih državah za leto 2001.

država	pričakovano trajanje življenja ob rojstvu		splošna umrljivost		umrljivost dojenčkov	delež v celotni populaciji		delež vzdrževane populacije
	ženske	moški	umrljivost	rodnost		ženske	moški	
Avstrija	81,7	75,9	-	-	4,8	51,4	48,6	61,3
Belgija*	80,8	74,6	10,2	11,2	4,8	51,1	48,9	67,7
Češka	78,5	72,1	10,5	8,9	4,0	51,3	48,7	57,5
Danska	79,0	74,3	10,8	12,1	4,9	50,6	49,4	63,1
Finska	81,5	74,6	9,3	10,8	3,2	51,2	48,8	65,1
Francija	83,0	75,5	8,9	13,1	4,6	51,4	48,6	71,0
Grčija	80,7	75,4	-	-	5,9	50,7	49,3	-
Irska*	79,2	74,2	8,2	14,2	6,2	50,3	49,7	71,3
Italija	82,9	76,7	-	-	4,3	51,4	48,6	61,1
Luksemburg*	81,3	74,9	8,7	13,0	5,1	50,7	49,3	62,8
Madžarska	76,5	68,2	13,0	9,5	8,1	52,5	47,5	61,7
Nemčija*	-	-	10,2	9,3	4,4	51,2	48,8	60,5
Nizozemska	80,6	75,7	8,7	12,7	5,3	50,5	49,5	61,5
Poljska	78,4	70,2	9,4	9,5	7,7	51,4	48,6	65,4
Portugalska	80,3	73,5	-	-	5,0	51,7	48,3	63,9
Slovaška	77,6	69,5	9,6	9,5	6,2	51,4	48,6	63,4
Slovenija*	79,57	72,13	9,3	8,7	4,2	51,1	48,9	57,7
Španija	82,9	75,6	8,7	10,1	3,9	51,1	48,9	60,6
Švedska	82,1	77,5	10,6	10,2	3,7	50,5	49,5	70,2
Velika Britanija	80,4	75,7	-	-	5,5	51,4	48,6	69,5

Opomba: * podatek je za leto 2000, - ni podatka

Viri: OECD Health data 2003, Zdravstveni statistični letopis Slovenije 2001.

Tabela 4

Stopnja hospitalizacije v Sloveniji in delež hospitalizacij po letih.

MKB-9	1991	%	1995	%	2000	%	2001	%
vse bolezni skupaj	147,0	100,0	154,3	100,0	163,1	100,0	139,0	100,0
- rakava obolenja	13,3	9,1	13,6	8,8	17,0	10,4	17,4	12,5
- bolezni srca	14,0	9,5	15,6	10,1	17,0	10,4	17,4	12,5
- poškodbe in zastrupitve	15,5	10,5	14,7	9,6	16,1	9,9	15,9	11,5

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 2001.

(tabela 3). Splošna umrljivost se pri nas skozi daljše časovno obdobje znižuje in je med nižjimi v evropskih državah.

Slovensko prebivalstvo najpogosteje umira zaradi bolezni srca in ožilja ter rakavih bolezni. Tako stanje je značilno že vrsto let in je podobno razmeram v večini evropskih držav. Razlike v specifični smrtnosti po posameznih starostnih in bolezenskih skupinah pa kažejo na potrebo po krepitevi metod zgodnjega odkrivanja in zdravljenja teh bolezni. Zaskrbljujoča je tudi visoka specifična smrtnost moških zaradi poškodb, predvsem zaradi poškodb v prometnih nesrečah in samomorilnosti.

V desetletju od leta 1991 do leta 2001 so se znatno povečale stopnje hospitalizacij zaradi rakavih bolezni (+30,8 %) in bolezni srca in ožilja (+24,3 %), manj pa zaradi poškodb in zastrupitev (2,6 %). Navedene tri skupine bolezni so leta 1991 predstavljale 29,1 % vseh hospitalizacij, leta 2000 pa že 36,5 % vseh hospitalizacij v Sloveniji (tabela 4). Čeprav se razmere izboljšujejo, bi lahko sedanje stanje na tem področju z določenimi ukrepi v družbi in zdravstvenem varstvu še izboljšali. Obvladovanje teh pojavov je možno le z usklajenimi aktivnostmi celotne družbe, torej je vpliv zdravstvene službe ali zdravstvenega zavarovanja omejen. Predvsem pa je pomembno, da se dolgoročno zdravstveno stanje pri nas izboljšuje.

Splošni kazalci zdravstvenega stanja v Sloveniji kažejo na dokaj dobro stanje, če ga primerjamo z državami Evropske unije in nekaterimi kandidatkami za priključitev. To velja predvsem za umrljivost dojenčkov, ki je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami med najnižjimi.

Število zdravstveno zavarovanih oseb na dan 31. 12. 2003 je znašalo 1.967.379 in se je v primerjavi z letom 2002 povečalo za 0,3 % (tabela 5). V Sloveniji so v skladu z zakonom zajeti v obvezno zdravstveno zavarovanje vsi, ki imajo državljanstvo Slovenije in stalno bivališče na njenem območju ter osebe, ki v Sloveniji opravljajo pridobitno dejavnost in niso zavarovane po predpisih drugih držav. Statistike iz baze zavarovanih oseb v obveznem zavarovanju kažejo, da je bilo na dan 31. 12. 2003 dvojnih zavarovanj 8.917 in da 22.750 oseb ni imelo urejenega obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato niso bile evidentirane kot zavarovane osebe. Gre za osebe, ki si iz različnih razlogov ne uredijo statusa zavarovanja, pri tem pa jih tudi ustrezne pooblaščenice službe ne prijavijo v zavarovanje. Število oseb brez urejenega zavarovanja je upadlo tudi v letu 2003, in sicer na raven 1,1 % vseh zavarovanih oseb, kar kaže na visoko urejenost in ažuriranost baze podatkov o zavarovanih osebah, ki jo omogoča predvsem sistem kartice zdravstvenega zavarovanja.

V strukturi zavarovanih oseb se je po evidenci konec leta 2003 povečalo število oseb, ki si zavarovanje zagotavljajo same na osnovi 21. točke 15. člena zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju,

Število zdravstveno zavarovanih oseb na dan 31. 12. 2003 je znašalo 1.967.379 in se je v primerjavi z letom 2002 povečalo za 0,3 %.

Tabela 5

Zavarovanja zavarovanih oseb po kategorijah v Sloveniji v letih 2001, 2002 in 2003 (stanja zavarovanih oseb na dan 31. 12.).

skupina zavarovanih	zavarovanci			družinski člani			skupaj			struktura			indeks 03/02
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003	
delavci	710.235	710.129	713.879	415.494	413.293	409.479	1.125.729	1.123.422	1.123.358	57,6	57,3	57,1	100,0
podjetniki	64.240	63.245	61.984	33.030	31.747	30.169	97.270	94.992	92.153	5,0	4,8	4,7	97,0
kmetje	19.240	17.951	18.876	12.739	12.078	11.513	31.979	30.029	28.389	1,6	1,5	1,4	94,5
upokojenci	484.729	492.788	496.619	46.489	42.929	39.833	531.218	535.717	536.452	27,2	27,3	27,3	100,1
uprav. iz proračuna	7.340	7.836	9.049	228	556	1.102	7.568	8.392	10.151	0,4	0,4	0,5	121,0
brezposelni	22.336	21.444	20.859	5.543	6.010	5.822	27.879	27.454	26.681	1,4	1,4	1,4	97,2
ZZZ 15/21*	63.546	67.642	72.358	13.941	14.742	15.671	77.487	82.384	88.029	4,0	4,2	4,5	106,9
ostali	44.770	47.491	49.625	10.865	11.553	12.541	55.635	59.044	62.166	2,8	3,0	3,2	105,3
SKUPAJ	1.416.436	1.428.526	1.441.249	538.329	532.908	526.130	1.954.765	1.961.434	1.967.379	100,0	100,0	100,0	100,3

Opomba: * – Gre za osebe, za katere plačuje prispevek občina.

Vir: Baza podatkov o zavarovanih osebah, IC ZZZS.

V Sloveniji vsak aktiven zavarovanec vzdržuje sedaj že 1,48 neaktivnih zavarovanih oseb, kar pomeni veliko obremenitev aktivne populacije pri vzdrževanju ravni socialne varnosti.

upravičencev iz proračuna ter upokojenih oseb. Ponovno pa se je zmanjšalo število kmetov, podjetnikov in delavcev. V strukturi zavarovanih oseb zavzemajo še vedno največji delež zavarovanja delavci oziroma zaposleni, ki vključno s svojimi družinskimi člani presegajo 57 % vseh zavarovanj. Naslednja največja skupina so upokojene osebe in njihovi družinski člani s 27,3 % deležem, najmanjši pa je delež zavarovancev, za katere plačuje prispevke proračun 0,5 % (tabela 5).

Zaskrbljujoč je predvsem dolgoročen trend rasti deleža upokojencev in hkratnega zmanjševanja števila aktivnega prebivalstva (delavcev, podjetnikov in kmetov). Ta trend ponazarja podatek, da v Sloveniji vsak aktiven zavarovanec vzdržuje sedaj že 1,48 neaktivnih zavarovanih oseb, kar pomeni veliko obremenitev aktivne populacije pri vzdrževanju ravni socialne varnosti. Kljub temu je delež vzdrževane populacije, ki je v Sloveniji znašal 57,7 odstotkov v letu 2001, v primerjavi z evropskimi državami še vedno manjši, saj se deleži vzdrževane populacije v teh državah v povprečju gibljejo med 61 in 65 %, v Franciji, na Irskem in na Švedskem pa presegajo 70 %.